

VÝROČNÁ SPRÁVA O ČINNOSTI SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO ARCHÍVU ZA ROK 2022

Štátnym ústredným archívom SR je v súlade so zákonom č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach v znení neskorších predpisov Slovenský národný archív (ďalej tiež SNA). SNA je zariadením sekcie verejnej správy MV SR zriadeným na plnenie úloh štátnej správy na úseku archívov a registratúr. Pri výkone svojich odborných činností je riadený odborom archívov a registratúr (ďalej len OAR). Na čele SNA stojí riaditeľ.

Riadenie

Počas roku 2022 sa mierne skomplikovala personálna situácia v oblasti riadenia takmer celoročným výpadkom jednej vedúcej zo zdravotných dôvodov a odchodom druhej vedúcej na materskú dovolenku. Situácia v oboch oddeleniach sa však zvládla predovšetkým vďaka obom povereným zástupcom – dlhoročným zamestnancom archívu. V ostatných oddeleniach bola situácia stabilizovaná a počas viacerých podujatí sa opäť veľmi dobre osvedčil nový vedúci Slovenského banského archívu (ďalej tiež SBA).

Oblasť riadenia a organizačná činnosť sa aj v úvode minulého roku musela prispôbiť epidémii spôsobenej šírením ochorenia COVID-19 prinášajúcej výpadky zamestnancov, striedajúce sa režimy práce z domu a obmedzené prevádzkovanie bádateľne vrátane dodržiavania prísnych hygienických opatrení. Aj keď tieto okolnosti, značne obmedzujúce celú činnosť archívu a takmer znemožňujúce plánovanie či stanovovanie termínov, s koncom jari ustúpili, s príchodom zimy ich v bežnom chode archívu nahradili rôzne typy úsporných opatrení (vrátane úprav pracovného času a čiastočného výkonu práce z domu) súvisiace s celoeurópskou energetickou krízou. Napriek vyššie uvedeným komplikáciám dokázali riadiaci zamestnanci zabezpečiť riadny chod a plnenie všetkých základných úloh archívu. Priamym dôsledkom bola však zvýšená záťaž vedúcich zamestnancov, nútených venovať riadiacej a organizačnej činnosti stále viac času.

Predovšetkým zvýšená pandemická práceneschopnosť a výkon práce z domu v určitej forme limitovali tiež možnosti ostatných odborných zamestnancov pri priamom spracovaní archívnych dokumentov.

Po dvoch rokoch on-line zasadnutí sa naopak podarilo „oživiť“ riadne zasadnutia Vedeckej rady SNA, ktorá tak zasadala koncom jari aj v priebehu jesene. Okrem schvaľovania viacerých archívnych pomôcok a projektov spracovania schválila rozpracovanie metodiky tvorby ďalšej časti archívnych pomôcok (*Úvod AP*). Po zapracovaní doplnkov, odporúčaných vedeckou radou, potom riaditeľ v závere roku vydal *Metodický pokyn č. 1/2022 o pravidlách na zostavovanie úvodu archívnych pomôcok SNA*.

Personálny stav

Počas roku 2022 odišli do dôchodku dvaja zamestnanci a opäť žiaľ odišli aj ďalší dvaja zapracovaní mladí zamestnanci z Oddelenia spracovania archívnych dokumentov 2 a oddelenia služieb verejnosti (ďalej tiež OSAD 2 a OSV). I keď sa čiastočne darilo prostredníctvom výberových konaní (dvaja zo štyroch) na ich miesta získať nových zamestnancov, v závere roka zostali predsa len dve miesta neobsadené.

Počet materských dovolení sa v roku 2022 zvýšil na štyri, odchodom vyššie zmienenej vedúcej OSAD 2. Celkový systemizovaný stav SNA sa opäť vrátil na počet 63 zamestnancov, vrátane špecializovaného pracoviska SBA v BŠ, keď sa pomocou OAR podarilo získať späť bývalé reštaurátorské miesto do OOAD, ktoré sa takmer ihneď podarilo obsadiť novou mladou reštaurátorkou. Priaznivou skutočnosťou je i úprava jedného systemizovaného miesta v OSAD1 jeho preradením z druhej do tretej platovej triedy. Táto skutočnosť snáď už umožní obsadiť miesto po dvojnásobne neúspešnom výberovom konaní.

OBRÁZOK 1 – *Personálne zloženie sa v poslednom čase darí omladzovať.* Foto: SNA.

Predarchívna starostlivosť a evidencia

Na rok 2022 bolo naplánovaných 31 kontrol u pôvodcov registratúr I. a II. kategórie, ktorých počet sa v priebehu roku ustálil na čísle 593. Vykonaných bolo 25 komplexných

kontrol a 4 následné kontroly. Kontroly u dvoch pôvodcov boli presunuté do plánu kontrol na rok 2023, pričom dôvodom boli organizačné zmeny u pôvodcu, či zavedenie nového elektronického systému na správu registratúry a s tým súvisiace vypracovanie novej smernice na správu registratúry, ktorá bola už predložená a je v schvaľovacom procese.

V roku 2022 predložili pôvodcovia registratúr na posúdenie a schválenie 39 registratúrnych poriadkov a plánov, z ktorých bolo schválených 24. Väčšinu smerníc na správu registratúry, ktoré neboli schválené, predložili pôvodcovia na posúdenie a schválenie v závere roka a sú v štádiu riešenia. Časť smerníc je potrebné prepracovať a po konzultáciách opätovne predložiť na posúdenie a schválenie.

Predložených bolo taktiež 8 bádateľských poriadkov pôvodcov s vlastným archívom. Schválených bolo 7 bádateľských poriadkov, posledný je v štádiu riešenia.

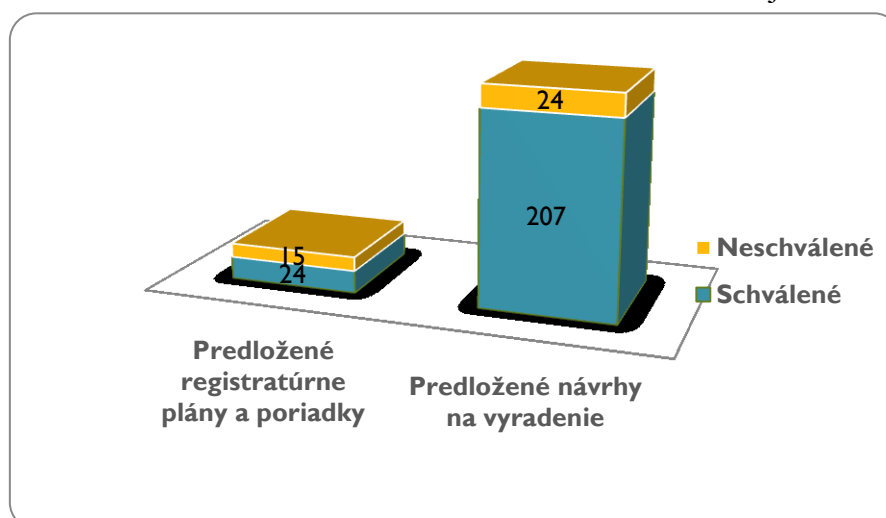
Počet návrhov na vyradenie registratúrnych záznamov sa oproti predchádzajúcemu roku opäť citeľne zvýšil. V roku 2022 tak už bolo predložených 231 návrhov na vyradenie, z ktorých bolo schválených 207 návrhov (r. 2021 predložených 203 a schválených 193 návrhov). Väčšie množstvo návrhov na vyradenie bolo do archívu doručených opäť až koncom roka 2022 a z tohto dôvodu budú prehliadky registratúrnych záznamov vykonané a rozhodnutia vydané v roku 2023.

Okrem toho v priebehu celého roka zamestnanci oddelenia pôvodcov registratúry metodicky usmerňovali a poskytovali im konzultácie k tvorbe smerníc, vyradovacím konaniam a preberacím konaniam.

Po vyradovacích konaniach zamestnanci Oddelenia služieb verejnosti zabezpečovali aj preberanie archívnych dokumentov do archívu. V roku 2022 tak boli prevzaté do archívu archívne dokumenty od 66 pôvodcov v mierne vyššom množstve cca 180 bm. Medzi najvýznamnejšie prírastky patrili Obvodný bankský úrad v Bratislave (7,48 bm), Ministerstvo dopravy a výstavby SR (17,87 bm), Burza cenných papierov v Bratislave, a.s. (12,38 bm), Všeobecná zdravotná poisťovňa (18,13 bm), Ministerstvo zdravotníctva SR (23,25 bm) či osobný fond Juraja Vereša (4 bm, dar).

Naopak po nariadenej delimitácii musel SNA odovzdať ÚPN štyri tzv. číselné fondy v celkovom rozsahu 161,370 bm.

GRAF 1 – Predarchívna starostlivosť v roku 2022. Zdroj: SNA.

Ochrana archívnych dokumentov

Budova SNA

Žiaľ, ani rok 2022 nepriniesol žiadnu zmenu v nevyhovujúcom stavebno-technickom stave budovy, podrobne popísanom a aktualizovanom v niekoľkých správach SNA pre OAR, Sekciu verejnej správy či centrum podpory MV SR v Bratislave. Napriek snahe vedenia SNA a OAR sa opäť nepodarilo presadiť potrebu celkovej rekonštrukcie budovy do plánov MV SR a nezmenilo na tom nič ani vládne schválenie Národnej koncepcie archívnictva do roku 2028, v ktorej je táto potreba zaradená na poprednom mieste.

Nadalej tak pretrvávajú nevyhovujúce klimatické podmienky v archívnych depotoch, čoho dôsledkom je celkový pokles úrovne ochrany AD. Konkrétny stav klímy v archívnych depotoch bude však už možné konečne aspoň zdokumentovať, keď sa po rokoch podarilo zakúpiť moderné merače teploty a vlhkosti a rozmiestniť ich na všetkých poschodiach. Výsledná ročná správa o stave klímy v budove bude spracovaná počas roku 2023.

Vďaka neustálemu tlaku vedenia SNA, podporenému zo strany OAR, sa v priebehu roku podarilo zrealizovať aspoň čiastočnú rekonštrukciu kuriérneho bytu a jeho vybavenia, ktorý nebol takmer 40 rokov ani vymaľovaný.

OBRÁZOK 2 – Čoraz hustejšie zastavané okolie budovy SNA. Foto: SNA.

Aj v roku 2022 sa podarilo opätovne zabezpečiť sterilizáciu ďalších niekoľko sto archívnych škatúl z najviac ohrozených archívnych fondov v sterilizačnom zariadení MK SR vo Zvolene (o ich následnom umiestnení pozri nižšie v časti o archívnych depotoch).

Budovy SBA BŠ

Najzávažnejším a v súčasnosti už vyostreným problémom archívu v tejto oblasti však ostáva hľadanie novej budovy, či priestorov, keďže obe súčasné budovy sú už kompletne

zaplnené a SBA tak musel zastaviť preberanie AD od všetkých pôvodcov. Iba samotné Hornonitrianske bane, ktoré by mali už v roku 2023 ukončiť svoju existenciu plánujú odovzdať viac ako 400 bm archívnych dokumentov.

V hlavnej budove SBA naďalej pretrváva problém len s provizórne opravenou zatekajúcou strechou. Až koncom roku 2022, teda po viac ako ročnom čakaní, sa ohlásili pamiatkari na nevyhnutnú obhliadku. Nepodarilo sa zlepšiť zatiaľ ani zlý stav druhej depotnej budovy archívu.

Archívne depoty

Naopak priaznivou správou je skutočnosť, že v priebehu jarných mesiacov sa po desiatkach rokov podarilo završiť sťahovanie dokumentov Štátneho archívu v Bratislave (ďalej tiež: ŠABA) a Archívu mesta Bratislavy (ďalej tiež: AMB) zo zapožičaných priestorov na 7. poschodí do vlastných depotov v Plaveckom Podhradí (ŠABA) a v Čiernom lese pri Slovnafte (AMB). Vysťahovanie dokumentov oboch archívov z budovy výrazne zlepšilo kapacitnú situáciu SNA. Priestory depotu na 7. poschodí boli následne vyčlenené, upravené a vydezinfikované tak aby v nich mohli byť dlhodobo umiestnené výlučne ošetrené dokumenty, ktoré prešli dekontamináciou vo vyššie uvedenom sterilizačnom zariadení MK SR vo Zvolene.

Kritickou tak ostáva predovšetkým situácia SBA, vzhľadom na vyššie spomenuté, úplné zaplnenie jeho depotov.

Až v samotnom závere roku sa s pomocou Centra podpory MV SR a OAR opätovne podarilo zrealizovať opravu ďalších cca 50 pohyblivých regálov v depotoch SNA (ostáva ich cca 100 nefunkčných).

5

OBRÁZOK 3 – Opravené regály v depote na 1. poschodí. Foto: SNA.

Digitalizácia

Neopraviteľná porucha jediného, už dávno zastaraného poloautomatizovaného skenera mikrofilmov v SNA spôsobila, že rámci systematickej digitalizácie archívnych dokumentov bolo archívom v roku 2022 vyhotovených celkovo iba 31 507 digitálnych záznamov archívnych dokumentov. Porucha okrem toho pravdepodobne spôsobila, že v súčasnosti z miliónov záberov archívnych dokumentov na mikrofilmoch a mikrofišoch nie je v štátnych archívoch takmer možné vyhotoviť žiaden digitalizát.

Z jednotlivých fondov bola v roku 2022, po vyhotovení 4 019 skenov, ukončená digitalizácia fotografií z osobného fondu Jozefa M. Kirschbauma. Vyhotovením 15 117 skenov, ich následným orezaním a úpravou zamestnanci ukončili tiež digitalizáciu archívnych dokumentov z Hodnoverného miesta Konventu premonštrátov v Turci, 1288 – 1912. Pokračovala aj digitalizácia osobného fondu Dušana Jurkoviča, v rámci ktorej bolo vyhotovených 160 skenov fotografií z albumov a 153 skenov plánov, výkresov a pauzovacích papierov. Realizovala sa tiež digitalizácia mikrofilmov dokumentov z Hodnoverného miesta Spišská kapitula (digitalizovaných bolo 30 ks filmových kotúčov s 10 471 zábermi). Práca na tomto fonde však v priebehu roka musela byť ukončená vzhľadom na uvedené znefunkčnenie skenovacieho zariadenia a príslušného počítača. 1 343 skenov bolo vyhotovených aj zo Zbierky dokumentov o československých légiách, 1914 – 1923. Okrem týchto prác bolo vyhotovených tiež 306 digitálnych kópií z archívnych dokumentov na základe požiadaviek bádateľov.

6 Aj na pracovisku SBA sa pokračovalo v systematickej digitalizácii máp a plánov archívneho fondu Železorudné bane, n. p., š. p., a. s. (ŽELBA) v Spišskej Novej Vsi a bolo vyhotovených cca 1 500 ks digitalizátov. Taktiež bolo vyhotovených 537 ks nesystematických digitalizátov a 70 ks digitalizátov pečatí. Pokračovalo sa aj v pripravovaní opisných metadát k realizovaným digitalizátom máp a plánov.

V priebehu roku 2022 všetky oddelenia pokračovali aj v digitalizácii starších archívnych pomôcok a ich postupnom zverejňovaní na webovej stránke. Celkovo tak už je na stránkach SNA a SBA zdigitalizovaných a zverejnených viac ako 450 archívnych pomôcok. Oddelenie ochrany aj v roku 2022 spolupracovalo pri príprave digitalizácii a dokumentácii výstav realizovaných archívmi či v spolupráci s inými inštitúciami.

Výraznú časť pracovného času však v minulom roku zabrala pomoc a spolupráca pri zabezpečovaní rozsiahlych digitalizácií realizovaných, kvôli vynútenému odstúpeniu niektorých fondov do ÚPN, v réžii MV SR. Zabezpečovala sa aj digitalizácia pre Múzeum holokaustu vo Washingtone (fond Národný súd). Celkovo tak bolo na pôde SNA v rámci oboch aktivít zdigitalizovaných takmer dva milióny záznamov. Všetky tieto digitalizáty získal aj SNA a pre ďalšie využitie už sú uložené na jeho príručných úložiskách.

Sterilizácia

V rámci priamej ochrany AD sa aj v tomto roku s pomocou OAR podarilo vo zvýšenej miere (takmer 20 sterilizačných cyklov) opätovne zrealizovať sterilizáciu viacerých archívnych fondov v sterilizačnom zariadení MK SR vo Zvolene. Ide predovšetkým o dokumenty z fondov napadnutých viacerými druhmi plesní, šíriacimi sa v budove SNA aj vzhľadom na vyššie uvedené nevyhovujúce klimatické podmienky. Všetky sterilizované

dokumenty sú v súčasnosti už umiestňované v zmienenom vyhradenom depote na 7. poschodí vyčistenom a vydezinfikovanom po vystaňovaní dokumentov oboch zmienených archívov.

Žiaľ naďalej sa nepodarilo zabrániť čiastočnej degradácii mikrofilmov vo filmotéke SNA, keďže napriek množstvu urgencií už niekoľko rokov neboli zabezpečené požadované nové obaly na mikrofilmy. Podrobná správa o tomto probléme (vrátane návrhov opatrení) bola vypracovaná a v priebehu jesene predložená OAR na ďalšie využitie.

Reštaurovanie a konzervovanie

Aj v uplynulom roku sa pokračovalo s reštaurovaním osobného fondu Dušan Jurkovič. Zreštaurovaných bolo 176 dokumentov vyhotovených prevažne na pauzovacích papieroch. Dokumenty sa čistili, reštaurovali, vyhotovovali sa k nim ochranné obaly z melinexovej fólie, tiež tubusy, škatule či veľké dosky a následne sa pokračovalo v ich evidencii v samostatnej databáze. Pracovníci oddelenia ukončili prieskum, reštaurovanie a konzervovanie archívnych dokumentov z fondu Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, 1939 – 1945. Zreštaurovaných bolo 2 727 listín nachádzajúcich sa v 45 archívnych škatuliach. Reštaurovanie sa týkalo aj archívnych dokumentov nachádzajúcich sa vo fonde Krajský úrad v Bratislave – zreštaurovaných bolo 346 archívnych dokumentov a tiež 30 knižných titulov z knižnice SNA. Zásluhou pracovníkov oddelenia prešli konzervovaním a reštaurovaním archívne dokumenty aj z iných štátnych archívov - 3 knižné väzby z pracoviska SNA SBA v Banskej Štiavnici, 2 archívne dokumenty zo Štátneho archívu v Nitre, 1 archívny dokument zo Štátneho archívu v Košiciach, 3 archívne dokumenty zo Štátneho archívu v Bratislave, pracoviska Archív Modra, 1 archívny dokument zo Štátneho archívu v Trenčíne. Pracovníci oddelenia sa vo viac ako 190 prípadoch venovali aj kníhviazačským prácam (inventáre, poškodené knižné tituly a pod.). Realizovali tiež grafické práce – pozvánky, plagáty, novoročné a vianočné pozdravy.

OBRÁZOK 4 – Ukážka práce reštaurátorov počas školskej exkurzie. Foto: SNA.

Hoci aj v roku 2022 bolo v SNA zreštaurovaných niekoľko úradných kníh z fondu Hlavný komorskogrófsky úrad v Banskej Štiavnici, 1524 – 1919 pre SBA, naďalej však pretrvávajúca urgentná potreba vyššieho tempa reštaurovania AD pre toto oddelenie, pokiaľ majú byť zachované pre najbližšie generácie bádateľov. Výraznejší posun v tejto oblasti by mohol nastať zriadením menšieho reštaurátorského pracoviska priamo v SBA. Za týmto účelom bola na uvoľnené miesto samostatného radcu 14. 11. 2022 prijatá Bc. Lucia Hlaváčová, ktorá bude okrem archívnej agendy postupne pod vedením reštaurátorov - odborných pracovníkov SNA, vybavovať reštaurátorskú dielňu a začne reštaurovať AD vyžadujúce menej závažné zásahy. Realizovala by sa tak aj spolupráca so SBM, ktoré disponuje vybavenou reštaurátorskou dielňou a strednou reštaurátorskou školou v BŠ, ktorá má záujem na praxi študentov.

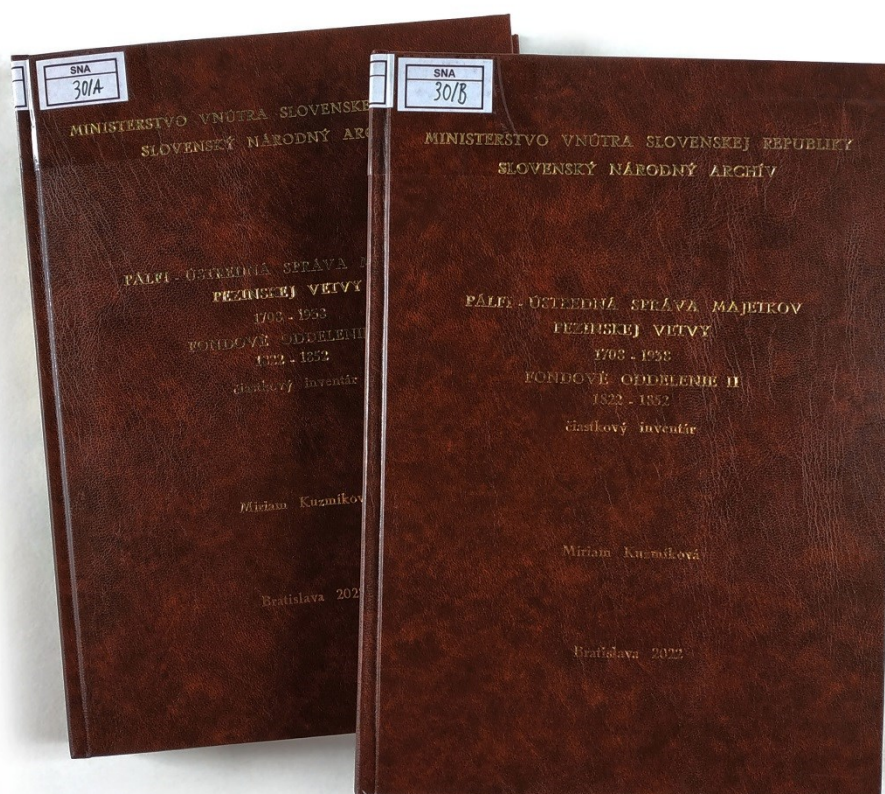

Sprístupňovanie archívnych dokumentov

Prakticky po celý rok 2022 sa vyskytovalo množstvo „mimoriadnych“ udalostí, ktoré výrazne ovplyvnili rozsah sprístupňovacích prác v SNA. Hneď v úvode roku to bol značne citelný vplyv pandemickej situácie (viaceré práceneschopnosti zamestnancov a samotné nariadené home-officy). Počas takmer celého prvého polroku archív denne zabezpečoval spoluprácu pri bezprecedentnej digitalizácii 17 archívnych fondov delimitovaných do ÚPN, v zmienenom rozsahu takmer dva milióny záznamov. V priebehu celého roku 2022 sa zabezpečovala aj mimoriadne rozsiahla sterilizácia ohrozených archívnych dokumentov v sterilizačnej komore MK SR vo Zvolene (ranné nakladanie a celkom 12 celodenných jász po troch zamestnancoch SNA). V poslednom štvrtroku potom zasa prišli úsporné opatrenia v podobe opäť zavedených home-officových piatkov. V dôsledku uvedených aktivít sa rozsah sprístupňovania AD v uplynulom roku citelne znížil.

Zamestnanci SNA však napriek všetkým prekážkam vykonali v priebehu roku 2022 značné množstvo odborných archívnych činností v oblasti sprístupňovania, keď sa v oboch oddeleniach spracovania archívnych dokumentov a na pracovisku SBA pracovalo celkom na 29 archívnych fondoch a fondových oddeleniach v celkovom rozsahu 463,54 bm a 629 ks jednotlivín.

V OSAD 1 bol do používania odovzdaný dlho očakávaný a na spracovanie mimoriadne náročný inventár k 2. fondovému oddeleniu fondu Pálfi – ústredná správa majetkov pezinskej vetvy, 1709 – 1938 a pokračovalo sa aj na spracúvaní osobného fondu Branislav Varsík, 1874 – 1951 či fondu Windischgrätz – panstvo Jablonica (Korlát), 1546 – 1925.

OBRÁZOK 6 - Ukážka nového dvojdielného inventára k fondovému oddeleniu fondu Pálfi.
Foto: SNA.

Zamestnanci OSAD 2 vykonávali odborné archívne činnosti predovšetkým na archívnych fondoch Zbor povereníkov, 1944 – 1960, Povereníctvo dopravy, 1945 – 1960, Ministerstvo dopravy a verejných prác, 1939 – 1945 ako aj Sčítanie ľudu 1961. Ukončované boli ešte niektoré archívne pomôcky k spracovanému fondu Krajinský úrad v Bratislave, 1928 – 1939 vrátane vyhotovenia miestneho, menného a vecného registra k fondu. Na Zbore povereníkov, skupina Materiály zo schôdzí vlády ČSR taktiež prebiehala inventarizácia a vypracovanie archívnej pomôcky (inventára). Pokračovali práce na Sčítaní ľudu, ktoré budú dokončené v priebehu roka 2023. Pri Ministerstve dopravy a verejných prác a Povereníctve dopravy sa začalo s prieskumom fondov (opäť ide o značne rozsiahle archívne fondy) a pracovalo sa predovšetkým na triedení vrátane vnútorného vyradovania.

V SBA prebiehala inventarizácia viacerých ročníkov z fondu Slovenský banský úrad v Bratislave, 1969 – 1992, vykonávalo sa usporadúvanie a vyradovanie vo fonde Slovenské magnezitové závody n. p., závod v Košiciach a výrazne pokročilo aj spracovanie významného fondu Štátna mincovňa v Alba Iulii, 1719 – 1873.

Ako vidno aj vo vykazovanom roku 2022 sa taktiež finalizovali práce na viacerých archívnych fondoch a fondových oddeleniach v dôsledku čoho tak boli v rámci SNA opäť ukončené práce na celkom desiatich archívnych pomôckach, ktorých výtlačky boli odovzdané na používanie do oboch badateľní archívu.

Práca z domu

Aj v roku 2022 museli zamestnanci SNA, vzhľadom na dobiehajúce protipandemické opatrenia a ďalšie výnimočné okolnosti (energetická kríza v poslednom štvrtroku), vykonávať časť svojej práce z domu. V rámci tejto činnosti zamestnanci realizovali predovšetkým prepisovanie čiastkových pomôcok (napr. súpisov) do elektronickej podoby a prípravu na digitalizáciu prepisovaním do formátu Excel a Word, venovali sa práci na publikácii k sedemdesiatemu výročiu SNA a práci na príprave časopisu Slovenská archivistika. Zamestnanci knižnice, pripravovali podklady pre celoštátnu štatistiku periodík pre Univerzitnú knižnicu, a usporadúvali kartotéku k samizdatovej literatúre. Ostatní zamestnanci oddelenia služieb verejnosti spracovávali internú pomôcku k vybavovaniu správnej agendy – zoznam vlastníkov zabraného majetku v 1. pozemkovej reforme a posudzovali predložené registratúrne poriadky a plány.

V laboratóriách sa počas výkonu práce z domu opäť pracovalo predovšetkým na orezávaní mikrofilmov a digitálnej úprave fotografií, ale aj na príprave posterov a odborných publikácií a na príprave prezentácií na semináre a konferencie.

Riaditeľ SNA okrem organizovania a kontroly dodržiavania samotných energeticko-úsporných opatrení opäť zredigoval aj všetky opisy AF (celkom 52 opisov AF v rozsahu viac ako 300 strán).

10

Prístup k archívnym dokumentom

Bádateľská agenda

Bádateľňa archívu bola už počas väčšiny roka otvorená v riadnom režime, čo ovplyvnilo aj celkovo výrazne zvýšený počet bádateľov, ktorí požiadali o štúdium na základe bádateľského listu. V roku 2022 to bolo celkom 526 bádateľov, z toho 58 zahraničných (v roku 2021 to bolo iba 333 bádateľov). Po dvoch rokoch sa potom značne zvýšil aj počet bádateľských návštev, ktorý dosiahol číslo 1500.

Aj v roku 2022 SNA vychádzal v ústrety zamestnancom ÚPN, ktorým boli na štúdium prednostne predkladané archívne dokumenty v priestoroch zasadačky na prvom poschodí, avšak „odmenou“ za tento ústretový prístup SNA boli ďalšie odvolania ÚPN vo veci trestného oznámenie na MV SR. V roku 2023 však, vzhľadom na ukončenie pandémie, pozastavenie účinnosti zákona č. 283/2021 Z. z. o odobrati nezaslúžených benefítov predstaviteľom komunistického režimu Ústavným súdom a plánovanú rozsiahlu digitalizáciu fondov II. pozemkovej reformy nevie SNA zaručiť takúto nadštandardnú spoluprácu s ÚPN.

Uvedená rozsiahla digitalizácia pozemkovej reformy je plánovaná SNA a OAR v snahe umožniť Slovenskému pozemkovému fondu operatívne preskúmanie aktuálne

rozmáhajúcich sa neoprávnených reštitúcií povojnových prídelov a záborov pôdy a môže byť jednou z ciest ako zrýchliť súdne konania a zamedziť tak hroziacim stratám na majetku štátu.

OBRÁZOK 7 – *Bádatelňa počas dňa otvorených dverí.* Foto: SNA.

11 Zamestnanci bádateľne okrem toho, že predkladali archívne dokumenty na štúdium, prijímali a vybavovali tiež objednávky reprografické práce archívnych dokumentov a taktiež poskytovali telefonické a e-mailové informácie týkajúce sa štúdia a dostupnosti archívnych fondov, podmienok štúdia, a pod. V roku 2022 bádatelňa poskytla telefonické informácie 643 žiadateľom a 727 žiadateľom poskytla informácie prostredníctvom e-mailu.

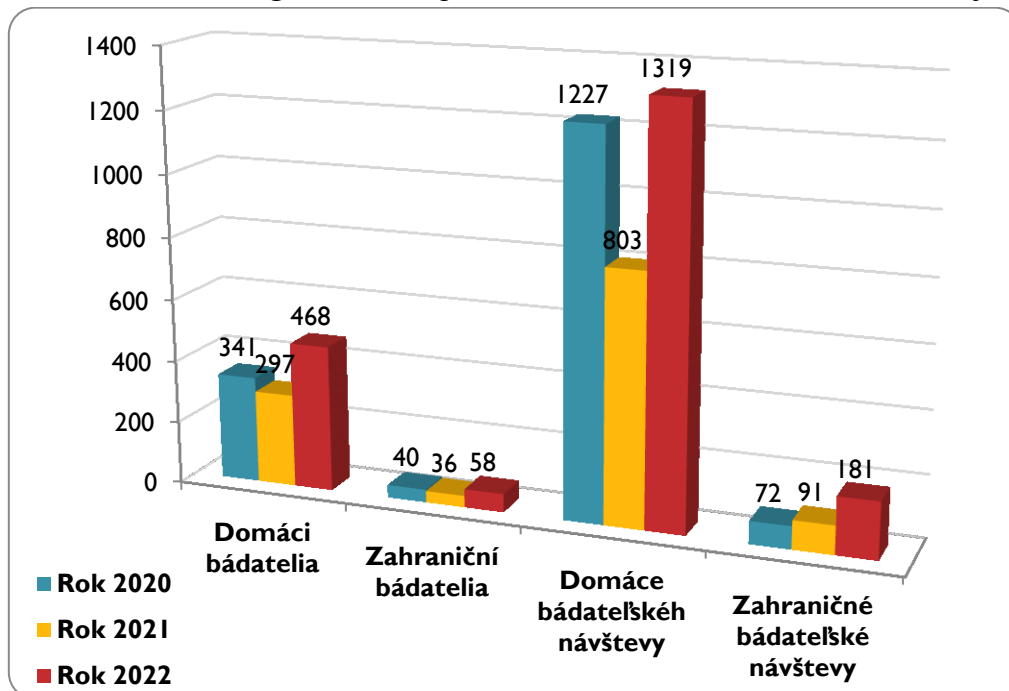
Na štúdium archívnych dokumentov bolo v roku 2022 prijatých 1907 žiadaníek. Z archívnych fondov do roku 1918 bol najväčší záujem o fondy Pálfi – panstvo Červený Kameň I., 1536 – 1913, Pálfi – panstvo Červený Kameň II., 1702 – 1917, Révai – spoločný archív rodu, 1208 – 1787 a Erdödy – ústredný archív, 1247 – 1894. Z osobných fondov boli najviac študované fondy: Anton Štefánek, Karol Sidor, Dušan Jurkovič. Z archívnych fondov po roku 1918 to boli Krajinský úrad v Bratislave, 1928 – 1939, Referát Ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave, 1919 – 1938, Kancelária prezidenta Slovenskej republiky, 1939 – 1945, Ministerstvo vnútra, 1938 – 1945, Štátny pozemkový úrad v Prahe, 1919 – 1938 a Policajné riaditeľstvo v Bratislave, 1920 – 1945.

Veľký záujem prejavovali bádatelia o digitalizáty fotografií zo Slovenskej tlačovej kancelárie, 1939 – 1945. Kvôli lepšej orientácii a uľahčeniu vyhľadávania v digitalizátoch Slovenskej tlačovej kancelárie, 1939 – 1945 začali pracovníčky bádateľne s prepisom kartotéky k tomuto fondu a s tvorbou elektronickej pomôcky k nemu.

Z archívnych fondov po roku 1945 boli do bádateľne najčastejšie predkladané: Povereníctvo pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, 1945 – 1951, Povereníctvo školstva, 1945 – 1960 a Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, 1945 – 1990. Z najnovších

fondov to boli Úrad vlády Slovenskej republiky, 1992 – 2008 a Fond národného majetku Slovenskej republiky, 1992 – 2015.

GRAF 2 – *Bádateľská agenda SNA v porovnaní rokov 2020, 2021 a 2022.* Zdroj: SNA.

12

Knižnica

Pracovníčky oboch knižníc naďalej viedli evidenciu kníh ako v klasickom prírastkovom zozname tak aj v aktualizovanej aplikácii Knižnica. Celkovo bolo ku koncu roka v knižničných fondoch SNA a SBA evidovaných 103 099 zväzkov kníh. Prírastok kníh počas roku 2022 bol 909 zväzkov (v roku 2021 to bolo 831 zväzkov), pričom viac ako 180 kníh bolo z osobných fondov Belo Polla, Milan Beňuška a Marián Hargaš, 21 kníh bolo zakúpených (44 kníh bolo zakúpených v roku 2021) a zvyšok viac ako 700 kníh bolo získaných darom od jednotlivcov alebo inštitúcií (Prezídium Policajného zboru, Historický ústav SAV, MF SR...). V aplikácii Knižnica bolo za rok 2022 zaevidovaných 3385 zväzkov kníh (v roku 2021 to bolo 2360 zväzkov kníh). Pripomienkovali sa a priebežne odstraňovali chyby a duplicitu vzniknuté pri preklápaní kníh z excelovskej tabuľky do aplikácie Knižnica. Zamestnankyne oboch knižníc v uplynulom roku pracovali aj na reorganizácii časopiseckého fondu, poskytli konzultácie cca. 50-tim bádateľom (v roku 2021 to bolo 36 bádateľov) a na prezenčné štúdium vypožičali celkom 667 titulov kníh a časopisov.

Správna agenda

Aj v roku 2022 podstatnú časť žiadostí v oblasti správnej agendy už tradične tvorili žiadosti o potvrdenie národnosti, zistenie štátnej príslušnosti, žiadosti týkajúce sa presídlenia obyvateľstva v rámci výmeny po druhej svetovej vojne. Početné boli aj žiadosti súvisiace s usporiadaním a pridelovaním pozemkov a tiež žiadosti súvisiace s genealogickým výskumom. Vybavený bol iba mierne zvýšený počet 1486 žiadostí od tuzemských žiadateľov, a to súkromných osôb, úradov (okresné úrady, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Slovenský pozemkový fond) ako aj od súkromných firiem, advokátskych kancelárií, notárov, a pod.). Vybavované boli aj žiadosti zo zahraničia, predovšetkým z Ukrajiny, Česka, Izraela, Nemecka a USA, ale aj z Brazílie či Argentíny.

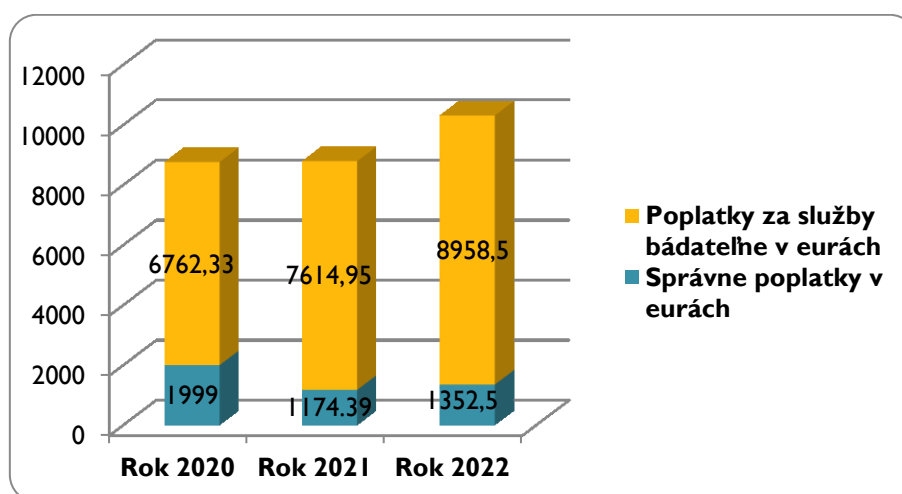
Aj naďalej časť správnej agendy tvorila agenda vyhľadávania podkladov pre ÚPN vo veci odškodňovania účastníkov protikomunistického odboja, ktorú si pred zavedením proti epidemických opatrení vyhľadávali v bádateľni zamestnanci ÚPN sami.

Podateľňa

Tiež v roku 2022 zabezpečoval chod podateľne SNA jeden zamestnanec, pričom predovšetkým evidoval všetky žiadosti podané prostredníctvom poštového podniku, osobne alebo elektronicky. V samotnom elektronickom systéme na správu registratúry Fabasoft bolo zaevidovaných 2 188 listinných a elektronických záznamov. Počas roku tento zamestnanec viedol aj príručnú registratúru archívu, podľa potreby zabezpečoval vyhotovovanie kópií archívnych dokumentov vrátane ich osvedčovania a v module správnych poplatkov evidoval správne poplatky.

Na správnych poplatkoch sa vybralo do konca roka 827,50 € . Celková suma vybraná za služby archívu v bádateľni a za správne poplatky tak v roku 2020 prekročila 10 000 a dosiahla čiastku 10 311 € (predchádzajúci rok to bolo 8789,34 €), čo už je celkom pozitívny príspevok do štátneho rozpočtu.

GRAF 3 – Suma za služby archívu a vybrané správne poplatky v roku 2020, 2021 a 2022.
Zdroj: SNA.

Výskumná, publikačná a kultúrno-osvetová činnosť

Výskum

Plánovaná výskumná úloha OOAD *Vplyv urýchlených elektrónov na archívne dokumenty, II. časť - mikrobiologický prieskum*, sa v roku 2022 nerealizovala z objektívnych dôvodov (dlhodobá – ročná, práceneschopnosť vedúcej oddelenia). Ďalšia zamestnankyňa tohto oddelenia, ktorá sa mala na tejto výskumnej úlohe podieľať, sa venovala realizácii neplánovane schváleného medzinárodného projektu SAFECULT, v rámci ktorého sa zúčastnila aj medzinárodného mítingu v Ríme. Ide o spoločný projekt SNA so Slovenskou technickou univerzitou a s ďalšími partnermi z členských krajín EÚ v oblasti vedy a výskumu s cieľom vytvoriť digitálny rámec odbornej prípravy zručnosti v oblasti riadenia rizika katastrof pre európske knižnice, archívy a múzeá.

Väčší časový priestor zamestnanci OOAD vyčerpali na prieskum mikrofilmov z filmotéky SNA ukončený správou z výskumnej úlohy. Počas roka sa venovali aj priebežnému meraniu teploty a vlhkosti v depotoch SNA novozískanými zariadeniami na meranie. K úlohe bola v I. polroku vypracovaná čiastková správa s názvom: *Vyhodnotenie meraní teploty a relatívnej vlhkosti vzduchu v depotoch SNA* a ročné vyhodnotenie úlohy sa uskutočnilo začiatkom roka 2023. Zamestnanci sa venovali tiež dekontaminácii vnútorných priestorov budovy SNA pomocou UV žiarenia a skúmali jeho účinnosť.

Viacerí zamestnanci oddelení spracovania archívnych dokumentov pokračujú v prácach na rezortnej výskumnej úlohe – Terminologickom slovníku archívniectva. Úloha SNA sa rozšírila o spracovanie ďalšej kapitoly, na ktorej však budú prebiehať práce už v roku 2023.

14

OBRÁZOK 8 – Ukážky výstupov z niektorých výskumných prác OOAD. Foto: SNA.

V SBA viacerí zamestnanci naďalej pokračovali v riešení výskumnej úlohy „Dejiny a archontológia Hlavného komorsko-grófskeho úradu v Banskej Štiavnici I., 1571 – 1747“. V tomto roku sa venovali heuristike, písaniu čiastkových štúdií, vytváraniu databázy a transkripcii prameňa na edíciu. V súvislosti s inými úlohami a pandemickými obmedzeniami výskumu v iných archívoch bol termín ukončenia tohto projektu posunutý až na rok 2025.

Publikačná činnosť

Aj v oblasti publikačnej činnosti sa zamestnancom SNA opäť darilo. Najvýznamnejším počinom v tomto smere naďalej ostalo obnovené vydávanie *Slovenskej archivistiky* (ešte do konca roku vyšli obe čísla ročníku 52), ktorej takmer celú redakčnú prácu a veľkú časť príspevkov zabezpečujú v spolupráci s OAR zamestnanci SNA. Počet výtlačkov odborného časopisu sa vďaka finančnej podpore Sekcie verejnej správy MV SR podarilo zvýšiť, čo následne umožnilo zabezpečiť rozsiahlejšiu výmenu odborných periodík s viacerými poprednými archívnymi pracoviskami z Európy i zo sveta. V záverečnom štádiu prípravy je opäť aj ďalšie dvojčíslo *Spravodaja* vydávaného na pracovisku Slovenského banského archívu v Banskej Štiavnici.

OBRÁZOK 9 – Dve čísla 52 ročníku *Slovenskej archivistiky*. Foto: SNA.

Okrem uvedených redakčných prác zamestnanci SNA počas roku 2022 priamo publikovali:

- 1 monografiu v spoluautorstve (P. Konečný - SBA),

- 9 štúdií (z toho 3 v spoluautorstve) - ťažisko: archívne dokumenty a ich využitie, ochrana archívnych dokumentov,
- 17 článkov a správ,
- 12 referátov a recenzií, najmä do Slovenskej archivistiky,
- 9 posudkov pre zborníky, odborné časopisy a Vedeckú radu SNA.

Pokračovalo sa aj v zverejňovaní archívnych pomôcok takže v závere roku 2022 boli na vynovených webových stránkach SNA a SBA zverejnené súpisy AF SNA kombinované s publikovaním viac ako 450-tich zdigitalizovaných archívnych pomôcok k fondom. SNA bude v tejto činnosti pokračovať aj v roku 2023, pričom samotnú hromadnú digitalizáciu zvyšných archívnych pomôcok prisľúbil OAR zabezpečiť prostredníctvom príslušných technických služieb MV SR.

Kultúrna a osvetová činnosť

Aj v súvislosti s jarným ukončením pandémie sa už začiatkom júna podarilo po troch rokoch zrealizovať tradičný Deň otvorených dverí SNA, ktorý sa opäť tešil priazni verejnosti a predovšetkým okolitých škôl, keď sa už piatkovej prehliadky archívu zúčastnilo viacero skupín a tried. Značnej pozornosti sa tešila predovšetkým ukážka tzv. „kancelárie v minulosti“. Záujem verejnosti po pandémii vzrástol aj v podobe ďalších skupinových exkurzií škôl a iných organizácií počas celého roka, ktorých sa uskutočnilo celkom 12.

Mimoriadne aktivity v tejto oblasti počas uplynulého roku prejavilo aj pracovisko SBA v BŠ. V priebehu I. polroka odborní zamestnanci archívu spolupráci s SBM pripravili výstavu *Stroj, ktorý zmenil svet*, ktorá bola otvorená 08. 07. 2022 v Slovenskom banskom múzeu

16

OBRÁZOK 10 – Pozvánka na unikátnu výstavu SBA. Foto: SBA.

v BŠ. Následne začiatkom septembra, počas tradičných Salamandrových dní (kedy väčšinou prebieha aj DOD na tomto pracovisku SNA), výstavu k tejto téme nainštalovali aj

v priestoroch bádateľne SBA. K výstave je v tlači aj publikácia o Isaacovi Potterovi a jeho „ohňovom stroji“.

V októbri 2022 SBA zorganizoval veľkú medzinárodnú konferenciu *Early Steam Engines in Central European Mining* (Prvé parné stroje v stredoeurópskom baníctve) v Banskej Štiavnici, kde účastníci z Veľkej Británie, Rakúska, Nemecka, Holandska a Slovenska prezentovali výsledky svojich archeologických a historických výskumov atmosférických parných banských strojov. Konferenciu otvoril veľvyslanec V. Británie pán Nigel Baker a primátor Novej Bane pán Branislav Jaďuď. Kolektívna monografia v anglickom jazyku bude vydaná budúci rok.

Zamestnanci SNA zasa pripravili k výročiu založenia ústredného archívu (predchodcu SNA) bannerovú výstavu *70. rokov Slovenského národného archívu*, ktorú predstavili vo výstavnej miestnosti vlastnej budovy počas Dňa otvorených dverí a následne bola presťahovaná do priestorov Sekcie verejnej správy MV SR na Drieňovej ulici v Bratislave, kde je vo vestibule umiestnená aj v súčasnosti.

OBRÁZOK 11 – Živý záujem verejnosti vyvolala výstava *70. rokov Slovenského národného archívu*. Foto: SNA.

Spolupracovali aj na príprave ďalších štyroch výstav ako napríklad *Slovensko v štátnej symbolike* (spolupráca so ŠABA). Ešte pred koncom roku bola zahájená aj príprava na dve ďalšie výstavy plánované OAR na rok 2023.

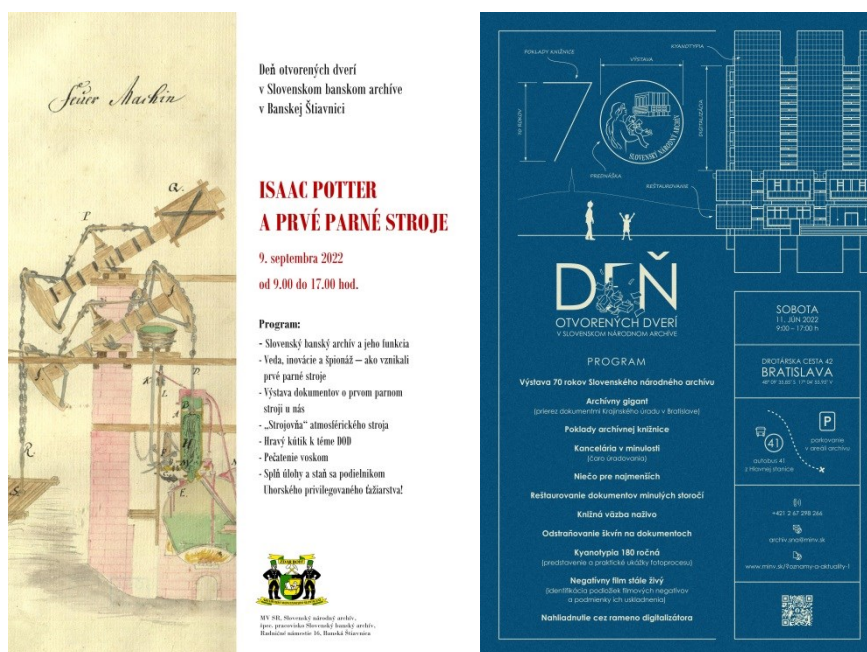
Opäť sa podarilo zrealizovať tiež viacero rôznych iných aktivít v tejto oblasti ako prednášky (celkom 16 prednášok), či vystúpenia zamestnancov SNA na rôznych fórach a konferenciách. Úzko profesne boli ladené napríklad príspevky vedúceho pracoviska SBA na konferencii *Archivische Überlieferung zur frühmodernen Bergverwaltung: Entstehung, Erschließung und Auswertung* organizovanej Dolnosaským krajiným archívom v Hanoveri, či na 19. Medzinárodnom montánno-historickom kongrese v Rakúsku príspevok „*Bergmeister, Kammergrafen: Bergwerkspersonal in Bewegung (17.–18. Jahrhundert)*“, ktoré budú publikované v tohoročných zborníkoch z oboch konferencií.

V zastúpení SNA sa vedúci SBA zúčastnil aj medzinárodnej konferencie vo Viedni konanej pri príležitosti stého výročia podpísania Pražských archívnych dohôd o rozdelení

archívnych dokumentov po bývalom Rakúsko-Uhorsku a vystúpil tam s kolektívnou prednáškou o slovenskom podiele na tomto delení.

Okrem vyššie uvedených podujatí sa zamestnanci počas roku zúčastnili Archívnych dní v Smoleniciach a celkom na 18 rôznych konferenciách, sympóziách a workshopoch, napr. *zjazd Slovenskej historickej spoločnosti v Banskej Bystrici, zasadnutie Slovensko-českej komisie historikov, Storočnica doc. Dariny Lehotskej, Digitalizácia a modernizácia elektronických služieb štátnych archívov v európskom kontexte, Archiv: Verhandelt (Viedeň), Konzervačná väzba (Třeboň) a iné.*

Aj v uplynulom roku sa SNA prezentoval vo viacerých médiách medzi ktorými bol 3x rozhlas a 3x televízia (I. Tichý, M. Palou a P. Konečný, I. Galamboš) či niekoľko článkov a rozhovorov v tlačných médiách.

18

OBRÁZOK 12 – Dni otvorených dverí patria k tradičnej prezentácii oboch pracovísk.
Foto: SBA a SNA.

Vzdelávanie

Vzdelávanie zamestnancov ešte aj v roku 2022 čiastočne ovplyvnila pandemická situácia, keď konanie niektorých plánovaných školení na inštitúte VS bolo v úvode roku zrušených a účasť na značnej časti ponúkaných elektronických on-line školení je naďalej komplikovaná zastaraným počítačovým a softwarovým vybavením SNA.

Vďaka tomu sa, popri účasti na 16 druhoch vzdelávacích aktivít organizovaných zamestnávateľom, realizovalo aj 14 vlastných vzdelávacích aktivít z kategórie zvyšovania si vzdelanostnej úrovne zamestnancami. Vzdelávanie si zamestnanci čoraz viac organizujú sami na pôde SNA (odborné prednášky, inštruktáže), pretože ponuka Inštitútu verejnej správy nie je vždy pre archivárov dostatočná a na niektoré školenia (aj plánované pre štátnych zamestnancov) sa naopak nedá vždy dostať. Preto rastie vo vzdelávaní čoraz viac aj podiel samo štúdia.

Niekoľko zamestnancov sa opäť podieľalo na pedagogickej činnosti v oblasti praxe poslucháčov archívniectva FiF UK či FCHPT STU, adaptačného vzdelávania nových štátnych zamestnancov či v predarchívnej starostlivosti (prebehlo celkom 10 pedagogických aktivít).

Zamestnanci sa v priebehu roka obmedzene (často iba on-line či per rollam) zúčastňovali aj na zasadnutiach komisií, poradách a pod. (Vedecká archívna rada, odborné komisie OAR, Komisia pre sociálnu politiku, Odborový zväz polície).

Záverčné hodnotenie

Napriek množstvu vyššie uvedenej práce a všetkým splneným úlohám nie je možné rok 2022 z pohľadu archívu hodnotiť celkom optimisticky. Okrem doznievajúcej pandémie a nastupujúcej energetickej krízy zažil Slovenský národný archív bezprecedentné a pravdepodobne až doteraz nikdy nepoznané peripetie - vynútenú delimitáciu a fyzické odovzdanie cca jeden a pol milióna originálnych archívnych dokumentov do ÚPN. Len málokto mohol predpokladať, že štátne archívy zažijú v časoch súčasnej demokratickej Slovenskej republiky takto masívnu stratu AD, nehovoriac o žalobe, následných odvolaniach a neprimeranej medializácii zo strany štátom financovanej verejnoprávnej inštitúcie voči ústrednému orgánu štátnej správy.

Jednoznačnými úspechmi SNA v spolupráci OAR je naopak pokračovanie vydávania stavovského odborného časopisu Slovenskej archivistiky (opäť vyšli dve čísla) a pokračujúce zverejňovanie archívnych pomôcok (cca 450 ks) na rekonštruovaných webových stránkach SNA a SBA, ku ktorým bolo opäť zaznamenané množstvo pozitívnych ohlasov odbornej, bádateľskej i laickej verejnosti.

Ani v minulom roku sa však nepodarilo presadiť výraznejšiu rekonštrukciu budovy SNA, napriek realizácii opráv viacerých iných budov z prostriedkov plánu obnovy či vládou schválenej novej koncepcie štátnych archívov. Aj vďaka podpore zo strany OAR sa napokon podarilo vo zvýšenej miere opätovne zabezpečiť aspoň čiastočnú ochranu najzasiahnutých archívnych fondov SNA, ich dezinfekciou v sterilizačnom zariadení MK SR vo Zvolene, či získať prostriedky a zrealizovať nevyhnutnú opravu ďalších desiatok poškodených pohyblivých archívnych regálov.

V Bratislave dňa 24. 03. 2022

Mgr. Ivan Tichý PhD.
riaditeľ